

pravila vtis gotskega svoda. Omenjeni tip podeželske cerkvice pa preide skoro neizpremenjen v barok in preživi celo XVII. stol. Koncem gotske dobe; posebno v XVI. stol. so tudi posamezni elementi monumentalne stavbarske umetnosti ravno potom meščanske posvetne arhitekture našli pot tudi med ljudstvo na deželo in postali domači. Takih elementov (okvirov oken, portalov, arkad itd.) najdemo še nebroj po na zunaj že zdaynaj moderniziranih hišah v Ljubljani, Kamniku, Kranju, Škofji Loki, Radovljici in Ptujju. Tudi pri zidanih delih starih kmečkih hiš jih redno najdemo; opozarjam samo na škofje-loško okolico.

Tako jasno vidimo, kako iz zgornje umetniškokulturne plasti, ki pljuska v podobi kolonizacije kot posvetna in posebno cerkvena umetnost preko naših krajev koncem srednjega veka, polagoma sicer, toda stalno prodirajo elementi v ljudsko umetnost ter se lahko tudi potom umetnosti nazorno zasleduje proces evropeizacije našega naroda, ki je, kar se tiče njene pasivne strani, v XVI. stol. toliko kot dovršena.

Kar se razvoja umetniških problemov tiče, sledimo zapadu korak za korakom; včasih sicer za par desetletij, pa tudi pol stoletja zaostajamo, a glavno je, da preidejo pred očmi našega naroda v provincialni obliki vse važne faze razvoja zapadnoevropske umetniške kulture. V stavbarstvu imamo v XII. in deloma že začetkom XIII. stol. izrazit romanski slog, potem v prvi polovici XIII. stol. izrazit prehod v gotiko; v XIV. in XV. stol. preživimo vse važne razvojne stopnje gotike; v stavbarstvu od bazilikalnega prostorno razkosanega tipa k prostorno enotnemu dvo-ranskemu ter od konstruktivno vsestransko doslednega k bolj igrivemu, v kiparstvu in slikarstvu pa od idealizma XIV. in prve polovice XV. stol. k realizmu druge polovice XV. in začetka XVI. stol., na kar se polagoma začno vrivati elementi nemške renesanse ter se kvaliteta del pred bližajočo se reformacijo očitno poslabšuje.

Šredi XVI. stol. nastane važna cezura, povzročena po reformaciji, ki tvori najnaravnnejše in kot bomo videli, eno najvažnejših razdobji tudi v razvoju umetnosti naše domovine.

ZAPISKI.

SLOVSTVO.

Ksaver Meško: **Ob tihih večerih.** (Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, II. izdaja, Ljubljana, 1923.) **Naše življenje.** (Narodna knjigarna, Ljubljana, 1922.) Meško je pesnik, ki izpolnjuje svoj krog v slovenskem slovstvu tako izključno, da si prostor, na katerem stoji in si ga je sam izvojeval, varuje sam. Od »tihih večerov« do »življenja« ni poti vzdolž temveč kopanje na globoko.

Napačno bi bilo, če bi v Mešku iskal novelista naših dni, novelista, ki zajema iz vzburkanih valov

življenja, ki ga zanima dramatično dejanje in nehanje, demonično snovanje in čuvstvovanje tujih duš; Meško je povsod sam srce svojih umotvorov. In zgoraj imenovani zbirki sta kot dva mejnika dokaz njegove umetniške sile.

Meško ne nudi estetskih presenečenj. Meško ni borec, on je pesnik-lirik, njegova umetnost je muzika, samoizpoved kulture. Njegovo delo je našemu času potrebno, ker brani srčno kulturo, brani in izpoveduje človečnost.

Meško ni borec, Meško je branitelj vsega slabotnega, brezbrambnega, idealnega. Njegova lirika je prenežna in prerahločutna, da bi vpila čez cesto, sama vase zasanjana snuje in odgrinja tajne lastnega srca, jih v svoji mistični ožarjenosti odbija in išče v tujih sreih. Zato je pristnejša in vernejša sami sebi v »tihih večerih« nego v »življenju«, kajti rosnost te poezije, ves njen čar in mik je v tem, da diha v sveti samoti izven ljudi kakor liliija, ki se je dih sveta ne sme dotakniti, da ne izgubi svojega beločistega sijaja. V čem je čar melodije? Isti čar imajo Meškove umetnine. Meško ne znači niti cinizma niti duha, zapletenega in zadržanega v zanke lastnega intelekta, on ni esprit, on je čuvstvo, hrepenenje, kultura še neuklonjenega idealizma, kultura čistega idealizma v svojih umetninah in v svojem življenju, ki so mu te umetnine le veren odsev. Kdor hoče Meška prav dojmiti, mora postati »Ciganček« in doumeti skrivnost, blaženost in bolest glasbe, kdor hoče kulturnega človeka doumeti, mora prisluškovati Mešku »v ječi« in v dnevih koroškega plebiscita. Besede, ki so ujele te srčne utripe, te težke ure strašnih muk, so izraz neposrednih krikov do groze trpeče duše.

Rekel sem, da je Meškovo delo našemu času potrebno, živa priča je vsakemu, ki hoče in veruje, da je kultura nad silo, da zmaga duša nad snovjo. Meškova umetnost je kraljestvo plahih, koprnečih, mladih in lepote žejnih duš: vse te bodo vnovič šle »ob tihih večerih« za sladkimi sanjami, vse te bodo potrjene v pričakovanju neznanе sreče in čudežne lepote. »Naše življenje« pa ostane nam vsem pristen dokument resničnega telesnega in duševnega trpljenja idealnega, zaradi domovine preganjanega moža. N. Velikonja.

Dr. Ivan Lah: **Angelin Hidar.** Starokorotanski roman. Ilustriral Rajko Šubic. 1923. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. Natisnila Delniška tiskarna v Ljubljani. »Angelin Hidar«, ki je izšel v knjigi kot ponatis iz L. Z. (1922), je problematičen poizkus, ustvariti ob ljudskem, večerniškem novelstvu umetniško močnejše delo po vzoru starejše romantične okusnosti (Mérimée). Ne bom zanikal, da preprosti bralec Lahovega »starokorotanskega romana« ne bo imel užitka. Odločno pa moram povedati, da bi Lah sam ne smel biti tako naiven, češ, da je ta, iz vseh mogočih starih in mladih, tudi že književnih in tipičnih snovnih krogov zajeta konglomeratna nemška volksbuchovska fabula slovenski Korotan. Umetnostni dovtip Lahov je prav tolik kakor razprto tiskani atributov polni prednji stavek. Seveda, če bi bil Hidarja

napisal kak Drabosnjak ali Andreaš, bi sodil malo drugače. Pa ga je Lah in l. 1922. in še za Ivana Albrechta nesrečnim poizkusom oknjižiti koroško pravljico. Čudim se, kako je mogel »Hidar« v Zvon. V knjižni obliki ga prej priporočim. Naše korotanstvo pa bo mimo »Hidarja« vendar še vedno »Miklova Zala«.

Dr. I. Pregelj.

Charles de Coster: **Ulenspiegel in Lam Dobrin**. Poslovenil Anton Debeljak. V Ljubljani, 1923. Založila Tiskovna zadruga. Natisnila Delniška tiskarna v Ljubljani.

Tiskovna zadruga vrši po načrtu slovensko prosvetno delo, odkar je prevzela kot založnica posle starejših, zdaj nekam ohromelih založniških zavodov. Eno najjačjih književnih podjetij te zadruga je Prevodna knjižnica. Deveta knjiga vsebuje prevod obširnega in slovitega poema, ki ga je napisal v francoščini veliki belgijski romantik Charles de Coster. Poem je homersko nazoren in sočen oris flamske zemlje, duše, besede in šale, poleg Hugoja, najpopolnejše, kar je ustvarila romantika v francoskem jeziku. Prevod je torej čin. Nekako osmino je prevel Župančič. Bilo bi poučno primerjati, kako prevaja Župančič, kako Debeljak. Reči moram, da ni opaziti velike razlike, če izvzamem, da Debeljak vendar ponekod pretirava s »pleteršništvom«. Sploh to pleteršništvo! Čul sem, da ga visoko naobražen slavist ljubljanske univerze odklanja. Kar načez? Ne bo šlo. Povsem opravičeno se mi zdi presajanje tujega arhaizma z analognim zgodovinskim in lokalnim slovenskim izrazom. Kako naj sicer ohranimo vonj izvirnika, ki mora obdržati prav ta vonj besede? Manj umestno bi bilo posluževati se zakladov iz slovarja pri klasičnosti renesančne, objektivne, anacionalne umetnosti, n. pr. Dantejeve, Tassove, Petrankove. Kaj pa v izvirnih slovenskih umetninah? Res je, da se sliši nekam trpko: iz slovarja črpam. Res je pa tudi, da to črpanje bistveno ni nič drugega kakor kar so delali Prešeren, Jurčič, Levstik, Finžgar in Prelesnik in Župančič, ki so rabili (mlajši le deloma) mesto mrtvega slovarja živi, v ljudstvu nabrani besedni zaklad. Slavist bi smel po moji sodbi le tam grajati, kjer bi opazil, da umetnik Pleteršnika rabiti ne zna. Dvomim celo, da sme kot slavist grajati nekaj, kar je bolj estetično pogrešeno, kakor pa slovniško, kakor se je n. pr. Štrekelj spodtikal ob nemških pesnikih narečja, kjer vnašajo v pristni narodni ton besednost knjige, kakor podobno tudi Hrvat Domjanić štokavstvo v kajkavstvo. Slovenecem resna knjižna umetnost v narečju sploh ni možna. S čim naj tedaj slovenski umetnik folklorno riše čuvstvovanje preteklih slovenskih dob? Ali bo smel zajeti od nemškega sloga v Trubarju, Pohlínu, očetu Bleiweisu? Kar sme, je samo zgodovinsko besedišče. Grajati pa sme slavist prestopke kakor: medenica = Frauenbecken, polnica v pomenu sedanje punice (dr. Breznik — Preglju). Tudi to beleži po pravici, ali rabi pisatelj ekzotičen izraz v objektivnem ali direktnem, dramatičnem govoru. Bistveno pa nove besedne struje iz Pleteršnika slovničar ne sme zanikati.

Umetnikova dolžnost pa je, da estetsko-kritično zajema iz mrtvega, oživi, kar je mehansko zbrala pridnost. Seveda eno gre še nad pleteršništvo: živo ustvarjanje. Zato pa, da zamer ne bo: Dovolj slovarja. Živela zdrava ustvarjena beseda! Debeljakova knjiga sicer ni poljudna. Tudi ni za ljudi. Močna tendencioznost je. Dr. I. Pregelj.

1. A. Conan Doyle: **Zgodbe Napoleonovega huzarja**. Prevel V. Mihajlovič. Ljubljana, 1923. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

2. Frederick Marryat: **Morski razbojnik**. Iz angleščine prevel I. M. Ljubljana, 1923. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

3. Maurice Leblanc: **Arsene Lupin. Gentleman — vlomilec**. Poslovenil Vladimir Levstik. Ljubljana, 1923. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

4. Marguerite Burnet-Provins: **Knjiga za Tebe**. Poslovenil Alojz Gradnik. Ljubljana, 1923. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

5. **Šest angleških povesti**. Poslovenil Jan Baukart. V Mariboru, 1922.

6. **Mati narava pripoveduje**. Prirodopisne pravljice. Spisal K. Ewald. Slovenski mladini povedal P. H. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani, 1923.

7. Waldemar Bonsels: **Prigode čebelice Maje**. Roman za deco. Poslovenil Vladimir Levstik. V Ljubljani, 1923. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

8. Friedrich Schiller: **Marija Stuart**. Tragedija v petih dejanjih. S porabo Cegnarjevega prevoda poslovenil Oton Župančič. V Ljubljani, 1923.

Prevaja se dandanes v Sloveniji prav po vzgledu Hrvatov in Srbov kar vse vprek, dobro in slabo. Knjiga mora biti, če sodim po tem, zelo potrebna in tudi gre. Saj Kleinmayr celo ponatiskuje (1), dasi tega ne navaja. Zdi se mi, da sploh odločujejo bolj praktični nameni. Slovenski izvorni knjigi tako bogatenje slovenskega knjižnega trga ni v korist. Tudi ne priča o velikem obzorju založnikov. Med naštetimi osmimi knjigami zaslužite le dve (7, 8) podčrtane omembe. Doyle je prijetno slovensko berilo. Vsega besednega karakteristikona v izvirniku pa prevajatelj ni umel podati. To je težek posel, podati vonj francoskega bramarstva v ustih angleškega fabulista. Marryat (2) je tako star, kakor so vedno mladi naši šolski otroci, ki bi se utegnili spričo mikavnejših zgodeb novejšega izvora vendar dolgočasiti ob »razbojniku«. Prevod iz Leblanca (3) je lep in dober, če izvzamemo neslovenski naslov. Gradnik (4) prevaja iz romanščine odločno bolje nego iz srbohrvaščine. Čuda ni. Saj je po okusu in telesu — zapadnjak. Knjiga je že pretirano prefinjena polnost moderne erotomane, ženski in francoski D'Annunzio. Ni zdrava ta »visoka pesem« moderne žene. Carducci bi pljunil, dasi je branil Romanke, ko so mu mlajši slavili germansko Gretchen. Irving, Poe, Dickens zaslužijo prevoda, pa v boljši in izdatnejši meri kakor je to storil Baukart (5) najbrže ob inem